

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ : ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਗਤ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਮਹੱਤਵ

ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਤਕ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਹਿਤ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਵਿਕਾਸ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ। ਕਲਾਵਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਦਾ ਵਿਕਸਿਤ ਸੁਹਜਮਈ ਰੂਪ ਬਣੀਆਂ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਂਦ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਵਿਕਾਸ ਅਧੀਨ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਥੋਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਇਕੋ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਣੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਝਾ, ਮਾਲਵਾ, ਦੁਆਬਾ ਅਤੇ ਪੁਆਧ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਕੁ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਤੇ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਖਰੇਵਾਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰੇਕ ਵਰਗ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਹੀ ਵਰਗ ਵਿਚ, ਇਕ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜਾਂ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਤੇ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਪਰਤ ਦਰ ਪਰਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝ ਜਾਂ ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਧਾਰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰਹੱਸਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਰਥਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਇਕਾਈ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਲਿਖੀਬੱਧ ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੱਖਰ ਜੋੜ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਹਿਤ ਘਰ, ਉੱਠਣਾ ਬੈਠਣਾ, ਸੌਣਾ, ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ, ਭੱਜਣਾ, ਦੌੜਨਾ, ਵਰਗ, ਵਰਗੀਕਰਣ, ਆਧੁਨੀਕੀਕਰਣ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਰਥ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕੁਝ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਣਨ ਵੇਲੇ ਇਸ

ਦੀ ਧੁਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਅਰਥ ਸਦਾ ਉਹ ਅਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਨਾਤਾ, ਅਸਮਾਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣਦੀਆਂ, ਵਿਗਸਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਾ ਅਤੇ ਚਿਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਵਸਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥਹੀਣ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅਰਥਹੀਣ ਹਨ ਕਿਉਂਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਿੰਨੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਉਨੀ ਹੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼, ਲਫਜ਼, ਹਰਫ, ਪਦ, ਬਚਨ, ਕੌਲ, ਵਾਕ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਕਲਾਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, “ਭਾਸ਼ਾਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ‘ਸ਼ਬਦ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਧੁਨੀ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼। ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਵਸਤੂ - ਸੂਚਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਸੂਚਕ ਵੀ।”

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, “ਸ਼ਬਦ (ਸੰ:। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਸ਼ਬਦ=ਆਵਾਜ਼। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਸਦ। ਪੰਜਾਬੀ, ਸ਼ਬਦ, ਸਦ) ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਅਰਥ ਕੇਵਲ - ਅਵਾਜ਼ - ਹਨ। ਵਯਾਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦ ਯਾ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਓਹ ਦੋ ਰੂਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ - ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਰੂਪ ਜੋ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਲਿਖ ਕੇ ਜੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।”

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ‘ਸੰਗਿਆ-ਧੁਨਿ, 1 ਅਵਾਜ਼, ਸੁਰ, 2 ਪਦ, ਲਫਜ਼, 3 ਗੁਫਤਗੁ’ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਧੁਨੀ ਜਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ, ਵਜ਼ੀਰ, ਮੁਨੀਮ, ਮੁਣਸ਼ੀ, ਘਰ, ਪਉੜੀ ਆਦਿ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਰੂਪ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ : ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਤਗਤ ਵਿਆਖਿਆ

ਹਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਧੀਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਖਾਸ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਭਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਪਯੁਕਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਟੈਕਨੀਕਲ (Technical) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ (Technical) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ, ਜੰਤਰਕ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਇੰਦਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ “ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਗਰੀਕ (Greek) ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਟੈਕਨੀਕੋਸ (Technikos) ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਇਕ ਕਲਾ। ਤਕਨੀਕੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕੌਸ਼ਲ (Skill) ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ (Expertise) ਤੋਂ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸ਼ਿਲਪ ਜਾਂ ਕਲਾ ਵਿਗਿਆਨ।”

ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਬਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਤਕਨੀਕ ਇਕ ਨਾਮ (Noun) ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (Adjective) ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਅਰਥੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। Oxford Dictionary and Thesaurus ਵਿਚ ਤਕਨੀਕ, ਤਕਨੀਕੀ, ਟੈਕਨੀਕਲ ਨੂੰ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Technique (noun)

1. Manner of execution in music, painting etc.
2. Method of achieving purpose esp. by manipulation.
3. Mechanical Skill in arts.
4. Technical (noun) technical terms, methods etc.
5. Technical (adjective) : using technical language, specialized, of particular subject craft etc.
6. Terminology (noun) : System of specialized terms.

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ ਜਿਵੇਂ Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English, The Oxford Dictionary of Musical Terms, New Standard Encyclopedia (Vol-VII), Webster's New World College Dictionary, English Punjabi Dictionary ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ Technical ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਨ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਕ ਕਲਾ, ਸ਼ਿਲਪ, ਕਲਾ ਵਿਗਿਆਨ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਲਾ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਵੀ ਹੈ, “ਵਿਗਿਆਨਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ, ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ”

ਆਦਿ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਤਕਨੀਕ ਇਕ ਕਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ/ਤਰੀਕਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ/ਤਰੀਕਾ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ/ਤਕਨੀਕ/ਕਲਾ/ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਹਿਤ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਾਣ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਰੱਖਣ ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਅਰਥ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਰਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਗ, ਪੜਤਾਲ, ਘਰ, ਅੰਕ, ਪਦ, ਘੋੜੀਆਂ, ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ ਆਦਿ।

ਡਾ. ਸੁਨੀਲ ਜੋਗੀ ਨੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, “ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਰਥ ਸੀਮਾ (piriD) ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੋਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।”

ਡਾ. ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, “ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚਲੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਠਕ ਤੋਂ ਪਾਠਕ ਤੱਕ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।”

ਡਾ. ਸੁਨੀਤਾ ਠਾਕੁਰ ਅਨੁਸਾਰ, “ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦ। ਕਿਸੀ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਬ ਪਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇ - ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ? (HHH) ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ‘ਜਿਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।’ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਡਾ. ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾਰੀ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ, “ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।”

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ, ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਲਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਕਲਾ ਦੀ ਮੌਖਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਸੀਨਾ-ਬ-ਸੀਨਾ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਕ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਹਿਤ ਉਸ ਸਬੰਧਿਤ ਕਲਾ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਜੁਗਤਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਕਲਾ ਖੇਤਰ ਨਾਲ

ਸਬੰਧਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ (ਕਲਾ ਖੇਤਰ) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਹਿਤ ਸੀਨਾ-ਬ-ਸੀਨਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਉਸ ਕਲਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਬੰਧਿਤ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੌਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਨਚਾਹਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸਰੂਪ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥ : ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿਚ

ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਬੰਧਿਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕੁਝ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਰਾਜਾ : ਜੋ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਹਿਤ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਾਦਸ਼ਾਹ - ਪਰਜਾ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ। ਪਰ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਨੇ ਨਾਈ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵ ਰਾਜਾ ਦਾ ਹੁਣ ਇਕ ਅਰਥ ਨਾਈ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਸਿਆਣਾ : ਅਰਥ ਹਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਾਂ ਅਕਲਮੰਦ। ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਅਤੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਹੱਥ ਹੌਲਾ ਜਾਂ ਫਾਂਡਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ।

ਸਲੋਕ ਸੁਣਾਉਣੇ : ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲੋਕ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਜਾਂ ਦੋਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਉੱਚੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਜਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਨਸਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਨਾ ਏ ਕਿ ਸੁਣਾਵਾਂ ਸਲੋਕ! ਹੁਣ ਸਲੋਕ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿਣਾ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬਦਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬਦਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਹਾਰਕ, ਸਿਧਾਂਤਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਇਸ (ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ) ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਨਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ : ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੌਖਿਕ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਦੋਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂਦਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸਰੂਪ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਥਾਈ, ਅੰਤਰਾ, ਮੁਕਾਅ, ਤਾਨ, ਅਲਾਪ ਆਦਿ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਖੇਤਰ : ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਗਿਆਸੂਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਿਤ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੰਡਦੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਹਰ ਚਰਚਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਜੇ ਰਾਗ, ਸਥਾਈ, ਅੰਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਵਾਲਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਰਥ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਗੇ।

ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰੂਪਣ : ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਖਾਂਦਰੂਆਂ/ਸੰਚਾਰ ਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਰਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਕ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰੂਪਣ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵ : ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ ਪੜ੍ਹਕਾ

ਅੰਤਰਗਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜਤਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਲਈ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੱਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅੰਗ ਤੋਂ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਗਣਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਹੱਲ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੀਕਰਣ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਹਿਤ ਉਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ : ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਬੰਧ, ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਇਕ ਖਾਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਅਤੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਿਤ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਭਿੰਨ ਖਿੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਸਥਿਰ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਕ ਜਗਿਆਸੂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਤਕ ਸਥਿਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸਫ਼ਰ ਤਹਿ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਥਿਰ ਅਰਥ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਤਕਨੀਕੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਧਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ, ਸਿਖਾਂਦਰੂਆਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਜਾਣੂ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਹਿਤ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦ ਬਣਦੇ ਤੇ ਜੁੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- 1) ਵਿਸਮਾਦ ਨਾਦ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਡਾ.) (ਸੰਪਾ.) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਵੱਦੀ ਟਕਸਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 1992, ਪੰਨਾ 110
- 2) ਸੁਰਜੀਤ ਖੁਰਸ਼ੀਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ, ਪ੍ਰਾਗਰੈਸਿਵ ਬੁੱਕ ਸੈਂਟਰ (ਪਬਲੀਸ਼ਰਜ), ਜਲੰਧਰ, 1993. ਪੰਨਾ 32
- 3) ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਡਾ.) (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾ.), ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ 98
- 4) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ (ਡਾ.), ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ, 2002, ਪੰਨਾ 147
- 5) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1995, ਪੰਨਾ 107-108
- 6) ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 2006, ਪੰਨਾ 156
- 7) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਸ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2012, ਪੰਨਾ 2
- 8) ਨੰਦਰਾ, ਇੰਦਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਡਾ.), ਸਿੱਖਿਆ ਤਕਨੀਕੀ, ਟਵੈਂਟੀ ਫਸਟ ਸੈਂਚੂਰੀ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ, 2009, ਪੰਨਾ 2
- 9) Julia Elliott (Edi.) (Etl.al), Oxford Dictionary and Thesaurus Vol. III, Oxford University Press, New Delhi, 2001, Page No. 792
- 10) A S Hornby, Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English (Eighth Edition), Oxford University Press, New Delhi, 2010, Page. 1319, 1325
- 11) The Oxford Dictionary of Musical Terms, Oxford University Press, New Delhi, 2005, Page No. 718
- 12) New Standard Encyclopedia, Vol-VII, Page No. 128-129
- 13) Webster's New World College Dictionary, Page No. 1469
- 14) Teja Singh M.A., English Punjabi Dictionary, Page No. 602
- 15) ਇੰਦਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਡਾ.) ਸਿੱਖਿਆ ਤਕਨੀਕੀ, ਪੰਨਾ 3
- 16) ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਏਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਯ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੇਂ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਝਸਕੀ ਕੀਸੀ ਵਿਸ਼ਯ ਯਾ ਸਿਧਾਨਤ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮੇਂ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਝਸਕੀ ਅਰਥ ਪਾਰਿਭਿ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਤੀ ਹੈ ਔਰ ਯੇ ਅਨਯ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਯਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੇ ਅਪਨੇ ਅਰਥ ਔਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੇਂ ਸਪਸ਼ਟਤ: ਅਲਗ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। (ਜੋਗੀ ਸੁਨੀਲ (ਡਾ.) ਵਯਾਵਹਾਰਿਕ ਹਿਨਦੀ, ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਏ ਦਿਲਲੀ, 2001 ਪ੍ਰ. 41)
- 17) ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅਰਥ ਸਮ੍ਪਨਨ ਸ਼ਬਦ। ਕੀਸੀ ਭੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਵਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਅਪਨੇ ਅਰਥ ਮੇਂ ਸਮ੍ਪੂਰਨ ਸਰਵਮਾਨਯ, ਅਖੁਭਯ ਏਵੰ ਅਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ- ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਕਹਲਾਤਾ ਹੈ। (...) ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਕਾ ਸਵਰੂਪ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਡਾੱ. ਰਘੁਬੀਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ -“ਜਿਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੀ ਸੀਮਾ ਬਾਨਧ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਵੇ ਪਾਰਾਭਾਸ਼ਿਕ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।” ਦੂਸਰੀ ਔਰ ਡਾੱ. ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਤਿਵਾਰੀ ਕੇ ਮਤ ਮੇਂ “ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਏਸੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਕੇਵਲ ਵਿਭਿਨਨ ਵਿਝਾਨਾਂ ਔਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਕੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ

अर्थ में प्रयुक्त होते हैं तथा जिनकी उन विज्ञानों और शास्त्रों के संदर्भ में परिभाषा दी जा सकती है।” (व्यावहारिक हिन्दी: प्रयोग विविध आयाम, आधुनिक प्रकाशन, दिल्ली, 1998, पृ. 101)

- 18) सुरजीत सिंघ खुरशीदी, पंजाबी शबदारब दी रूप रेखा, प्रागैतिहासिक बुक सेंटर (पबलीशरज), जलंधर, 1993. पंना 116
- 19) उही, पंना 117
- 20) उही रचना, पंना 114